

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/73870>

Please be advised that this information was generated on 2019-02-16 and may be subject to change.

MEDIAMAATJES

Sander Steneker*

Laatst hoorde ik iemand zeggen (naar aanleiding van de 'film' Fitna van Geert Wilders): 'ik ben tegen de vrijheid van meningsuiting'. Toen dacht ik bij mezelf: 'houd dat dan voor je'. Maar als je nu vóór de vrijheid van meningsuiting bent, wat mag je dan eigenlijk allemaal zeggen? Over wat je wel of niet over het geloof mag zeggen, ga ik het in deze Amuse niet hebben; Ars Aequi is een wetenschappelijk tijdschrift en wat je weet, hoef je niet te geloven. Waar ik het wel over wil hebben, is: wat mag je over een andere persoon zeggen zonder dat het onrechtmatig is? Er zijn in de media de laatste tijd voorbeelden te over. Jort Kelder noemt Bram Moszkowicz een 'maffiamaatje'. Maurice de Hond zegt dat de 'klusjesman' 'het heeft gedaan'. Mag dat allemaal zomaar? Nee. Je kunt te ver gaan met wat je over een ander zegt. In deze Amuse worden de grenzen van het betamelijke verkend.

Je kunt te ver gaan met wat je over een ander zegt. In deze Amuse worden de grenzen van het betamelijke verkend

De juridische uitgangspunten

We leven in een vrij land waarin je kunt zeggen wat je wilt. Dat uitgangspunt, de vrijheid van meningsuiting, is verankerd in artikel 7 Grondwet en in artikel 10 EVRM. De vrijheid van meningsuiting kan worden beperkt door de wet. Als je het te bont maakt met wat je over een ander zegt, kun je strafbaar zijn wegens belediging of zelfs smaad of laster (art. 261 e.v. Sr). Civielrechtelijk kun je jegens die ander aansprakelijk zijn wegens onrechtmatige daad (art. 6:162 BW). Naast of in plaats van schadevergoeding in geld, wordt dan vaak rectificatie gevorderd op grond van artikel 6:167 BW, meestal op straffe van een dwangsom.

Een paar voorbeelden

Jort Kelder versus Bram Moszkowicz – Jort Kelder maakte zich er kwaad over dat Bram Moszkowicz, die eerst Willem Endstra had bijgestaan, nu Willem Holleeder bijstaat (inmiddels bijstond). Het debat tussen Kelder en Moszkowicz hierover werd gevoerd via radio, tv, tijdschriften en internet ('bretels versus befje'). Kelder heeft Moszkowicz daarbij een 'beroepsleuge-

naar' genoemd, hij suggereerde dat Moszkowicz met zwart geld wordt betaald en hij noemde Moszkowicz en Holleeder 'maffiamaatjes', daarmee stellend dat Moszkowicz vriendschappelijke betrekkingen heeft met de onderwereld. Moszkowicz noemde op zijn beurt Kelder een 'blaataap die maar wat raak lult', een 'quizmaster die op de televisie wat babbelt met wat dames' en een 'geborneerde pseudo-journalist'. Moszkowicz vordert rectificatie van de uitlatingen van Kelder. De voorzieningenrechter van de Rechtbank in Amsterdam wijst deze vordering af.¹ De rechter laat hierbij onder andere meewegen dat Moszkowicz een bekende Nederlander is, wat meebrengt dat hij een grotere tolerantie moet opbrengen dan een private persoon ten opzichte van negatieve uitlatingen over hem in de media. Verder vindt de voorzieningenrechter de aard van het programma waarin de uitlatingen zijn gedaan en de aard van de publicaties op internet van belang. Volgens de rechter hebben die het karakter van respectievelijk gesproken en geschreven columns en open brieven, waarvoor minder journalistieke eisen gelden dan voor onderzoeksjournalistiek en waarin meer plaats is voor een felle toon, uitvergoting en overdrijving. In hoger beroep maakt het Gerechtshof in Amsterdam op hoofdlijnen dezelfde afwegingen als de voorzieningenrechter.² Alleen de uitlating 'maffiamaatje' is volgens het hof wél onrechtmatig, omdat die kwalificatie zeer schadelijk is voor een advocaat en in dit geval onvoldoende steun vindt in het beschikbare feitenmateriaal.

Als je het te bont maakt met wat je over een ander zegt, kun je strafbaar zijn wegens belediging of zelfs smaad of laster

Jort Kelder versus Antonio Perra – Jort Kelder kreeg het ook aan de stok met Antonio Perra, in 2007 de hoogste nieuwe binnenkomer van de 'Quote 500'. Als *sidekick* in 'De Wereld Draait Door' noemt Kelder Perra 'een ongelooflijke oplichter', 'een stuk tuig van de richel' en 'een ongelooflijk agressieve, materialistische, vervelende meneer'. Verder zegt hij over Perra: 'iedereen krijgt nog geld van die man'. Perra vordert rectificatie. De rechter vindt de laatstbedoelde mededeling, in combinatie met de opmerking dat Perra 'een ongelooflijke oplichter' is, onrechtmatig. Kelder wordt veroordeeld tot rectificatie. De rechter overweegt onder andere dat het

* Mr. A. Steneker is universitair docent burgerlijk recht aan de Radboud Universiteit Nijmegen.

1 Rb. Amsterdam 15 februari 2007, LJN: AZ8671. Deze en alle hierna genoemde uitspraken zijn te raadplegen op www.rechtspraak.nl.
2 Hof Amsterdam 24 mei 2007, LJN: BA5599.

Artikel 7 Grondwet

1. Niemand heeft voorafgaand verlof nodig om door de drukpers gedachten of gevoelens te openbaren, behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet.
2. De wet stelt regels omtrent radio en televisie. Er is geen voorafgaand toezicht op de inhoud van een radio- of televisieuitzending.
3. Voor het openbaren van gedachten of gevoelens door andere dan in de voorgaande leden genoemde middelen heeft niemand voorafgaand verlof nodig wegens de inhoud daarvan, behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet. De wet kan het geven van vertoningen toegankelijk voor personen jonger dan zestien jaar regelen ter bescherming van de goede zeden.
4. De voorgaande leden zijn niet van toepassing op het maken van handelsreclame.

Artikel 10 EVRM

1. Een ieder heeft recht op vrijheid van meningsuiting. Dit recht omvat de vrijheid een mening te koesteren en de vrijheid om inlichtingen of denkbeelden te ontvangen of te verstrekken, zonder inmenging van enig openbaar gezag en ongeacht grenzen. Dit artikel belet Staten niet radio-omroep-, bioscoop- of televisieondernemingen te onderwerpen aan een systeem van vergunningen.
2. Daar de uitoefening van deze vrijheden plichten en verantwoordelijkheden met zich brengt, kan zij worden onderworpen aan bepaalde formaliteiten, voorwaarden, beperkingen of sancties, die bij de wet zijn voorzien en die in een democratische samenleving noodzakelijk zijn in het belang van de nationale veiligheid, territoriale integriteit of openbare veiligheid, het voorkomen van wanordelijkheden en strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden, de bescherming van de goede naam of de rechten van anderen, om de verspreiding van vertrouwelijke mededelingen te voorkomen of om het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht te waarborgen.

programma De Wereld Draait Door in zekere mate als amusement is te beschouwen en een bepaalde mate van overdrijving met een korreltje zout moet worden genomen, maar dat een overdrijving als de onderhavige wel gebaseerd moet zijn op een kern van waarheid.

Albert Verlinde versus Edwin de Roy van Zuydewijn – In het programma 'Tussen de oren' wordt een foto getoond van Edwin de Roy van Zuydewijn. Actrice Lies Visschedijk merkt naar aanleiding daarvan op: 'Dat is toch die man met die losse handjes?' De Roy van Zuydewijn probeert via een kort geding uitzending van de herhaling te voorkomen.³ In een uitzending van RTL Boulevard wordt hieraan aandacht besteed. Peter van der Vorst merkt in die uitzending op dat weliswaar nooit is bewezen dat De Roy van Zuydewijn losse handjes heeft, maar dat dat vaak over hem wordt gezegd, waarop Albert Verlinde opmerkt: 'Oplichting, dingen achterover drukken. Wat is er nog meer?' Verlinde vervolgt: 'Weet je hoe dat programma vroeger heette? Onder de tram. Ik wou dat het nog zo heette als ik aan hem denk'. De Roy van Zuydewijn daagt vervolgens ook Verlinde voor de rechter en vordert rectificatie en excuses.⁴ De rechter overweegt onder andere dat RTL Boulevard een programma is waar gepeperde opmerkingen tot de huisstijl behoren en de rol van Albert Verlinde zich laat omschrijven als 'pias'. Binnen zo'n programma en de plaats die Verlinde daarin inneemt, moet ruimte worden gelaten voor enige overdrijving, provocatie en satire en dat zal door het publiek ook zo worden begrepen. Ook overweegt de rechter dat De Roy van Zuydewijn een zekere bekendheid geniet wat meebrengt dat hij zich wat meer dient te laten welgevalen dan de gemiddelde Nederlander. De rechter vindt de 'Onder de tram-opmerking' niet onrechtmatig, maar de opmerkingen betreffende 'oplichting' en 'dingen achterover drukken' wel. De rechter laat daarbij meewegen dat de laatstbedoelde opmerkingen worden gepresenteerd als feiten, terwijl de eerstbedoelde opmerking meer een mening betreft.

Maurice de Hond versus 'de klusjesman' – In de 'Deventer moordzaak' is Ernst Louwes veroordeeld voor de moord op de weduwe Wittenberg. Maurice de Hond is er echter van overtuigd dat de klusjesman van de weduwe het heeft gedaan. De Hond beschuldigt de klusjesman in diverse media. In het programma 'Woestijnruiters' zegt De Hond dat hij 100% zeker weet dat de klusjesman de weduwe heeft gedood. Ook de vriendin van de klusjesman blijft niet vrij van beschuldigingen door De Hond; zij wordt door hem beschuldigd van medeplichtigheid. De klusjesman en zijn vriendin maken een kort geding en een bodemprocedure aanhangig tegen De Hond. De gewraakte uitspraken worden in beide instanties onrechtmatig geacht.⁵

Balkenende versus Opinie – Het weekblad Opinie publiceerde een nep-toespraak van minister-president Balkenende over de islam. De Staat vordert in een kort geding een publicatieverbod. De rechter wijst de vordering af, overwegende dat '[H]et artikel (...) overduidelijk een verzinsel [is] dat op karikaturale wijze (het gebrek

aan) polemiekt omtrent het christendom en de islam aan de orde stelt en uitlokt.' De rechter overweegt verder dat voor het publiek duidelijk is dat het om een nep-toespraak gaat en dat, 'voor zover het hier een kritische bejegening van de heer Balkenende betreft, geldt dat hij zich dit als minister-president en leider van het CDA zal moeten laten welgevalen'.⁶

Het uitspreken van een mening over iemand is minder snel onrechtmatig dan het presenteren van feiten over iemand

Aanwijzingen voor onrechtmatigheid

De hiervóór behandelde gevallen zijn maar een recent topje van de ijsberg. Roddelbladen worden bijvoorbeeld ook vaak aangesproken wegens vermeend onrechtmatig 'geroddel' over bekende Nederlanders. De genoemde voorbeelden laten wel zien welke omstandigheden van belang zijn voor de vraag of een uitlating over een andere persoon onrechtmatig is als bedoeld in artikel 6:162 lid 2 BW. Zo is onder andere van belang of het om een mening gaat of om een feit. Het uitspreken van een mening over iemand is minder snel onrechtmatig dan het presenteren van feiten over iemand, die ten minste een kern van waarheid moeten bevatten. Ook speelt een rol of de uitlating serieus moet worden genomen, of dat duidelijk is dat het bijvoorbeeld satirisch of provocerend bedoeld is. De context waarin de uitlating wordt gedaan (bijvoorbeeld het soort tv-programma) en de rol van de persoon die de uitlating doet, zijn hiervoor zeer bepalend. Een cabaretier zal bijna alles kunnen zeggen, een gast bij Nova zal veel eerder onrechtmatig handelen als hij onwaarheden over iemand verkondigt. 'Piassen' in luchtiger programma's, zoals Jort Kelder in De Wereld Draait Door en Albert Verlinde in RTL Boulevard, bevinden zich tussen deze uitersten. Wat verder opvalt in de jurisprudentie hiervóór, is dat de hiervóór genoemde omstandigheden niet moeten worden beoordeeld vanuit de perceptie van de vermeend onheus bejegende, maar vanuit de perceptie van de gemiddelde Nederlander die van de uitlating kennis neemt. Als 'de kijker' of 'de lezer' snapt dat het een grap is, kan het door de beugel. Tot slot is in verschillende rechterlijke uitspraken terug te vinden dat ook de persoon die onderwerp is van de uitlating, een rol speelt. Bekende Nederlanders moeten zich meer laten welgevalen dan personen die toevallig en/of ongewild in de publiciteit komen (zoals 'de klusjesman').

Afhankelijk van (onder andere) de hiervóór genoemde omstandigheden komt de lat voor onrechtmatigheid hoger of lager te liggen. Dit mechanisme kennen we van de toetsing van onrechtmatigheid in sport- en spelsituaties. Iemand een linkse directe verkopen, is normaal gesproken onrechtmatig, maar niet tijdens een bokswedstrijd. Zeggen dat Balkenende vreemd gaat met de vrouw van de Franse president terwijl dat niet zo is, is wél onrechtmatig in het achtuurjournaal, maar niet in Koefnoen.

3 Rb. Amsterdam 13 december 2007, LJN: BC0128.

4 Rb. Amsterdam 24 januari 2008, LJN: BC2659.

5 Rb. Amsterdam 22 december 2006, LJN: AZ5082; en Rb. Amsterdam 25 april 2007, LJN: BA3691.

6 Rb. Amsterdam 4 april 2008, LJN: BC8727.